

בענין קידוש במקום סעודה - שיעור 512

מדאורייתא או דרבנן והנפקא מינה

I. תלוי אם קידוש על הכוס של יין ליל שבת דאורייתא או דרבנן

- (א) דעת הרא"ש ורבינו יונה (פסקים ק"ח - ה) דדוקא על כוס יין יש קיום מצוה קידוש מן התורה שצריך שיזכיר יציאת מצרים בנוסח הקידוש ובתפלה אין הזכרה (בה"ל רע"ח - ח ד"ס מ"ד) וה"ה קידוש במקום סעודה דאורייתא להרא"ש ואבאר
- (ב) אמנם דעת רבינו יונה דקידוש על הכוס דאורייתא אבל במק"ס דרבנן ואבאר הטעם
- (ג) דעת הרמב"ם (כ"ט - ח - ו - ופסק ל - ח) דשניהם דרבנן
- (ד) ואפשר המחלוקת תלוי אם קידוש צריך סעודה או סעודה צריך קידוש דדעת הרא"ש קידוש צריך סעודה ואם אין סעודה אין קידוש ולכן קידוש במק"ס הוא מן התורה ודעת רבינו יונה דסעודה צריך קידוש אבל קידוש אין צריך סעודה ולכן קידוש על היין בליל שבת דאורייתא ובמק"ס רק מדרבנן וכן משמע מהרשב"ם דקראת לשבת עונג דבמקום קרייה שם תהא עונג והרמב"ם סבר שניהם דרבנן כנ"ל

II. הנפקא מינה

- (א) קידוש בבהכ"נ שאין שם אורחין להרא"ש הוי ברכה לבטלה ולהרמב"ם מותר
- (ב) רביעית יין לקידוש במק"ס להרא"ש אינו מועיל ודעת השו"ע והרמ"א דמועיל
- (ג) אין יוצאין ידי קידוש מן התורה בתפלה להרא"ש ולהרמב"ם יוצאין מן התורה בתפלה
- (ד) מפנינה לפינה ובלא דעת או בדעת מחדר לחדר רובם מתירין שהוא דרבנן
- (ה) מקדש שלא לאכול ונמלך ואכל להרא"ש ולהלבוש לא יצא ולהפמ"ג יצא
- (ו) אנס או שגג ולא אכל אם הוא דרבנן יצא ואם הוא דאורייתא לא יצא
- (ז) ספק קידוש במק"ס אם הוא דרבנן יצא ואם הוא דאורייתא לא יצא ואבאר הכל בס"ד

III. הערות

- (א) השומעים קידוש ומכוונים לצאת ידי חובת הקידוש דעת המ"ב (קט"ד - ג) דאם טעמו מעט מן היין אפילו טעימה בעלמא ורוצים לשחות אח"כ סודה אינם צריכים לברך עליו שהיין פוטר כל מיני משקים (זרכות מ"ח: קט"ד - ז) אבל אם לא טעמו כלל מן היין צריכים לברך על הסודה וע"ע בערוך השלחן (א) שנשאר בצ"ע ועיין בשו"ת יחודה דעת (ה - כ)
- (ב) חידוש נפלא מהגרי"ז מבריסק שאין השומע יוצא קידוש ביום אלא אם השומע נהנה בטעימה מהכוס וטעמו דעיקר הקידוש ברכת הנהנין ולא שייך אלא אם נהנה אמנם אנו פסקינן כהרמ"א (רע"ג - ד) דאף שלא נהנה יוצא דהברכה ברכת מצוה (מועדים וזמנים ג - דף ק"ז) ועיין בספר קידוש כהלכתה (ר"ג)
- (ג) אכל פת או מיני מזונות פחות מכזית אינו יוצא קידוש במקום סעודה דצריך לכל הפחות כזית (רע"ג - ה) וכתב האג"מ (י"ד ז - דף רע"ה) דאם נתכוין לאכול כזית ונמלך יוצא מסתברא דקידוש במק"ס הוי דרבנן
- (ד) מי שחלש לבו ואין לו לחם מזונות או יין כשיעור יכול לסמוך על השלטי הגבורים לאכול פירות וכדומה לפטור עצמו מקידוש במקום סעודה (מ"ב רע"ג - כ"ו) ועיין באג"מ (י"ד ז - דף רע"ה) דיש ב' מיני קידוש דהיינו במקום סעודה ושלא במקום סעודה ויכול לקדש על פירות לכתחלה ויוצא מקידוש שלא במקום סעודה ואח"כ לקדש על לחם שנחשב במקום סעודה (ע"ש)
- (ה) לכמה ראשונים אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה ע"י שתיית רביעית יין וע"כ

נראה שאין להקל בזה אלא במקום הדחק (מ"ב כ"ה) ודעת הלבוש שצריך עוד רביעית מלבד של הכוס של הקידוש ומ"מ בקידוש של שחרית יש לסמוך על הרביעית בכוס של קידוש לבד אבל בקידוש של לילה אין להקל בזה ואפילו אם ישתה עוד כוס אחד בלילה דדעת רעק"א בחידושיו הוא דאפילו ביום אינו מועיל רביעית אחד שנקרא במקום סעודה (שער הציון כ"ט) ואפשר שחשש לשיטת הרא"ש

(ו) בספר מעשה רב כתב שהגר"א אף בקידוש היום לא היה אלא במקום סעודה גמורה ולא על מזונות או יין (בה"ל רע"ג - ד"ה כתבו) וכן אני נוהג אמנם העולם אינם נוהגים כן וע"ע בבה"ל (רמ"ט - ד"ה מותר בסופו)

(ז) קידוש במקום סעודה הוא רק דרבנן ולכן ספיקו לקולא (בה"ל ד"ה לאלתר)

(ח) צריך לאכול במקום קידוש לאלתר דכלאו הכי אינו יוצא (רמ"א ג) ולאלתר דהיינו אפילו זמן קצר (מ"ב י"ז) ודעת הקצות השלחן (פ"ח - סק"י) דתוך שיעור כדי אכילת פרס לא חשיב הפסק ודעת היעב"ץ בסידורו השיעור כדי הילוך כ"ב אמה וספק ברכות להקל (פסקי תשובות רע"ג - ג)

(ט) באכילת קוגל אם נקרא במקום סעודה עיין במג"א (י"ח) דתבשיל מחמשת מינים יצא דהא על כל פנים חשיבי טפי לסעודת שבת מיין ועיין בשע"ת (רפ"ט - ג) דרק בפת הבאה בכיסנין יוצא אבל לא בקוגל ותבשילים אחרים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות

(י) דעת הגאונים שהובא בטור שמי שקידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר שפיר דמי והוא שיהיו ב' המקומות בבית אחד כגון מאיגרא לארעא וכן עיקר (רע"ג - ב) ומ"מ לכתחלה לא יעשה כן דיש לחוש לדעת הר"ן שמחמיר בזה מיהו אם גם רואה מקומו נראה דיש להקל אפילו לכתחלה אם דעתו לזה בעת הקידוש

(יא) הרבה גדולים סבירא ליה דעיקר הסעודה תלויה בנר והעיקר השבת הוא הקידוש א"כ צריך להיות קידוש וסעודת שבת לאור הנר (בה"ל ד"ה והכי מסתברא) אמנם במקום צורך גדול יש להקל

IV. קידוש להוציא אשה

(א) יש סוברים דאשה שלא התפללה ערבית של שבת והאיש שכבר התפלל אינו יכול להוציאה בקידוש כיון שהיא עדיין חייבת בקידוש מן התורה (מג"א רע"ח - ב) ועיין בהדגול מרובה שהביא הרא"ש (זרכות ג - י"ג) דאשה אינה בכלל ערבות ומסתפק אם האיש יכול להתערב גם בעד הנשים או אפשר שאין ערבות כלל לנשים ועיין בברכות (כ:): בענין ברכת המזון לנשים דאם רק מדרבנן אין מוציאין בעלה אם הוא מחויב מן התורה

(ב) אמנם הגרעק"א בשו"ת (ז) חלק על הדגו"מ וכתב דמצות שהנשים חייבות בהן באותה מדה כמו אנשים כגון שניהם מחוייבים מן התורה בקידוש פשוט דהויין בכלל ערבות ולכן כשהאיש התפלל מוציא את האשה שלא התפללה וכ"כ הפמ"ג (מ"ז רע"ח) והערוך השלחן (רע"ח - ו) רק לענין ברכת המזון לצד שהאשה מחוייבת רק מדרבנן והוא מן התורה פסק הרא"ש דאינה בכלל ערבות משא"כ קידוש הלילה שניהם מחוייבים מעצם דין מן התורה ואפילו אם הוא עכשיו רק מדרבנן יש ערבות לנשים

(ג) עיין בבה"ל (רע"ח ד"ה דחיתקא בסוף) שהביא הגרעק"א דאולי יוצא האשה באמירת שבתא טבא ותמה עליו דהרי הרמב"ם כתב דבענין זכירת שבת אם יוצא כדיבור וכ"כ הרשב"א (שו"ת ד - ה"ה) דבויכלו או בשמרו יוצאים ידי קידוש מה"ת וצריך שבת ושבתא טובא אינו חשיב שבת

(ד) ויש לתרץ דהבעל אינו מכוון בתפלה לצאת ידי קידוש ומצוה צריכה כוונה ועוד בתפלה אין בו זכירת יציאת מצרים ועוד דאין קידוש מן התורה אלא במקום סעודה ולכן אינו יוצא בתפלה (הרא"ש) ועוד דעת הרא"ש ורבינו יונה (פסחים ק"ח) דרק על הכוס הוא מן התורה ולכן שוים הם בדין קידוש